

Japans försvarsekonomi i ljuset av den säkerhetspolitiska utvecklingen

Tobias Junerfält

Japan har ett historiskt arv av antimilitarism som går tillbaka till början av efterkrigstiden. Samtidigt har Japan både en omfattande försvarsmakt och försvarsindustri. I ljuset av växande hot från Kina och Nordkorea har Japan dock alltmer börjat tumma på dessa antimilitaristiska principer. Till exempel förväntas Japans försvarsbudget öka drastiskt fram till 2027, från 1 till 2 procent av BNP, och Japans försvarsmakt kommer tillföras nya, tidigare tabubelagda förmågor. Samtidigt finns det skäl att ifrågasätta de ekonomiska förutsättningarna för de nya försvarssatsningarna. Den långtgående alliansen med USA är av avgörande betydelse för Japans säkerhetspolitik, och den militära integrationen mellan de två allierade kan förväntas öka framöver. Japans försvarsindustri är av betydande omfattning, men präglas fortfarande av importberoende och begränsade exportframgångar.

Historisk kontext: japansk antimilitarism under gradvis förändring

Japan har idag en av världens mest omfattande försvarsmakter, vilken går under namnet Japans självförsvarsstyrkor (Japan Self-Defense Forces, JSDF). Samtidigt är Japans säkerhetspolitik sedan andra världskrigets slut präglad av ett antimilitaristiskt arv och den så kallade fredskonstitutionen. Artikel 9 i fredskonstitutionen förbjuder existensen av en krigsmakt i Japan.¹ Tolkningen av konstitutionen har historiskt inneburit diverse principiella ställningstaganden som påverkat militärens omfattning och utformning, ofta med fokus på att begränsa militärens offensiva förmåga. Bland annat har innehavet av vissa vapensystem, framförallt hangarfartyg, långräckviddiga robotar, bombplan och kärnvapen, varit förbjudet. En annan viktig princip har varit att begränsa försvarsbudgeten till 1 procent av BNP.²

De olika antimilitaristiska principerna har dock inte varit absoluta. Japan har exempelvis tillgång till många av de komponenter som krävs för att kunna utveckla

kärnvapen vid behov. Det har dessutom skett diverse omtolkningar, inte minst på senare tid. Bland annat började Japan under 2010-talet att inkludera anskaffning av långräckviddiga kryssningsrobotar i sin försvarsbudget, samt se över möjligheten att förse sina jagare av Izumo-klass med amerikanska stridsflyg. Detta skulle i praktiken göra de så kallade helikopterhangarfartygen till regelrätta hangarfartyg.³ Denna utveckling har fortsatt, vilket beskrivs i mer detalj nedan.

Liberaldemokratiska partiet (LDP) har varit ledande i att förespråka en starkare roll och konstitutionell förankring för JSDF. År 2015 trädde ny lagstiftning i kraft, under den LDP-ledda regeringen, vilket innebar en omtolkning av konstitutionen för att öka stödet för kollektivt självförsvar. Enligt den nya lagstiftningen tilläts begränsad militär våldsanvändning, givet att Japans existens är hotad, antingen direkt eller indirekt genom att ett till Japan närliggande land blir attackerat.⁴ Det pågår dock fortsatt diskussion kring hur den nya lagstiftningen ska tolkas, exempelvis kring i

1 Japans regering, *The Constitution of Japan*, https://japan.kantei.go.jp/constitution_and_government_of_japan/constitution_e.html.

2 Christopher W. Hughes, "Japan's defence industry: From indigenisation to exploring internationalisation", i *The Economics of the Global Defence Industry*, red. Keith Hartley och Jean Belin (New York: Routledge, 2020), 397–9. Den japanska benämningen för JSDF är *jieitai* (自衛隊).

3 Hughes, "Japan's defence industry", 397–9.

4 Japans utrikesdepartement, *Japan's Legislation for Peace and Security: Seamless Responses for Peace and Security of Japan and the International Community*, mars 2016, 6, <https://www.mofa.go.jp/files/000143304.pdf>.

vilken utsträckning och på vilket sätt deltagande i försvar av Taiwan skulle tillåtas i händelse av ett militärt angrepp.⁵ Ett mer omfattande stöd för kollektivt självförsvar skulle i praktiken kräva revision av artikel 9 i konstitutionen, där förbudet mot krigföring beskrivs.

Nya strategidokument och förmågekrav

I december 2022 offentliggjorde Japans regering tre nya strategidokument som är avgörande för Japans säkerhetspolitiska och militära utveckling framöver: en nationell säkerhetsstrategi (National Security Strategy, NSS), en nationell försvarsstrategi (National Defense Strategy, NDS), samt en förmågeutvecklingsplan (Defense Buildup Program, DBP).⁶ NSS beskriver den nuvarande japanska regeringens syn på den globala och regionala säkerhetsmiljön, vilken upplevs vara den ”mest allvarliga och komplexa sedan andra världskrigets slut”.⁷ Några viktiga utvecklingar framöver som framgår av de tre nya strategidokumenterna är att försvarsbudgeten ska öka drastiskt till 2 procent av BNP, att JSDF ska få motslagsförmåga genom långgräckviddiga robotar, att missilförsvaret ska stärkas, att logistik och förnödenhetsförsörjning ska förbättras, samt att samverkansförmågan med USA:s militär ska öka, med fokus på Japans eget bidrag till den samlade försvarsförmågan.

Det är tydligt att Rysslands fullskaliga invasion mot Ukraina har gjort avtryck i Japans säkerhetspolitiska tänkande. Japan ser en risk för att en liknande situation kan uppstå i deras del av världen. Japan har sedan 1970-talet en territorialkonflikt med Kina i Östkinesiska sjön, i form av de japanskkontrollerade Senkakuöarna. Japan pekar särskilt ut militär upprustning samt försök att ändra *status quo* som hotbilder. I huvudsak syftar detta på Kinas ökande militära förmåga samt kinesiska aktiviteter i Öst- och Syd-kinesiska sjön, inklusive kränkningar av japanskt luftrum och territorialvatten. Även Nordkoreas robottester är en

del av hotbilden för Japan. Rysslands aktiviteter i Japans närområde samt Rysslands ökande samarbete med Kina utgör ytterligare orosmoment.⁸

Det är dock framförallt Kina och till del Nordkorea som utgör de dimensionerande motståndarna för Japan och utformningen av JSDF. Domänöverskridande och avhållande förmåga ses som avgörande för att skydda Japan mot invasion. Ballistiskt missilförsvar är en del av denna förmåga, men anses samtidigt vara otillräckligt, givet utvecklingen av alltmer avancerade robotar i regionen. Därför pekas även motslagsförmåga ut som viktigt i avhållande syfte. Givet det antimilitaristiska arvet är det kontroversiellt med användning av robotar även i defensiva syften, så som att slå ut motståndarens baser för att förhindra ytterligare angrepp. Japans regering hävdar dock att motslagsförmåga är i enlighet med den nya lagstiftningen från 2015.⁹

Den långtgående bilaterala alliansen mellan Japan och USA är av överordnad betydelse för Japans säkerhetspolitik. USA:s militär har sedan länge etablerade baser och personalstyrkor i Japan, varav en stor andel på ön Okinawa. Japan har fortfarande inget eget kärnvapen, utan förlitar sig på USA:s förlängda kärnvapenavskräckning (*extended deterrence*). I övrigt är bland annat Sydkorea, Australien, Indien, EU och ASEAN-länderna betydelsefulla för Japans säkerhetsstrategi. Det så kallade Quad-samarbetet mellan Japan, USA, Australien och Indien är en betydande utveckling de senaste åren.¹⁰

Japans relationer till Kina, Taiwan och Ryssland är komplexa. Kina är inte enbart ett multidimensionellt hot för Japan, utan också en betydelsefull ekonomisk samarbetspartner. Relationen till Taiwan och fortsatt fred i Taiwansundet är viktigt för Japan, men Taiwan och Japan har inga officiella diplomatiska förbindelser.¹¹ I september 2023 rapporterades det dock om att Japan skickat en

5 Johan Englund, Jonas Kjellén, Per Olsson, Samuel Neuman Bergenwall, och John Rydqvist, *Sjömakt i Indopacifiska regionen: Kampen om den framtida världsordningen*, FOI-R--5194--SE (Stockholm: FOI, 2021), 63, <https://www.foi.se/rest-api/report/FOI-R--5194--SE>.

6 Dokumenten återfinns på det japanska försvarsdepartementets hemsida i japansk originaltext samt med provisoriska engelska översättningar. Utöver de tre nya strategidokumenterna finns en mer detaljerad och omfattande försvarsvitbok, *Defense of Japan 2022*, som lanserades tidigare under 2022. NDS och DBP konkretiserar vad NSS innebär för den försvarspolitiska inriktningen framöver, i termer av exempelvis mer specifika förmågekrav och materielanskaffningar. I det här memot ligger huvudfokus på de tre domänerna mark, luft och sjö, samt konventionella vapenslag, men i strategidokumenterna beskrivs därutöver bland annat cyberförsvar, rymddomänen, åtgärder relaterade till naturkatastrofer och klimatförändringar, terrorismbekämpning och telekrig.

7 Japans försvarsdepartement, 国家安全保障戦略について [Angående den nationella säkerhetsstrategin], december 2022, 3, https://www.mod.go.jp/j/policy/agenda/guideline/pdf/security_strategy.pdf.

8 Japans försvarsdepartement, 国家安全保障戦略について [Angående den nationella säkerhetsstrategin], 3–4, 7–10. Senkakuöarna kallas i Kina för Diaoyuöarna. För Japans säkerhetspolitiska utveckling, se även Oscar Almén och Christopher Weidacher Hsiung, *Japans nya säkerhetspolitiska hållning*, FOI Memo 8177 (Stockholm: FOI, 2023), <https://www.foi.se/rest-api/report/FOI%20Memo%208177>.

9 Japans försvarsdepartement, 国家安全保障戦略について [Angående den nationella säkerhetsstrategin], 17–8.

10 Japans försvarsdepartement, 国家安全保障戦略について [Angående den nationella säkerhetsstrategin], 5, 12–3. ASEAN (Association of Southeast Asian Nations), på svenska benämnt Sydostasiatiska nationers förbund, är en politisk och ekonomisk sammanslutning som består av Indonesien, Malaysia, Filippinerna, Singapore, Thailand, Brunei, Kambodja, Laos, Burma/Myanmar och Vietnam.

11 Japans försvarsdepartement, 国家安全保障戦略について [Angående den nationella säkerhetsstrategin], 13–4.

regeringstjänsteman till Taiwan för att fylla rollen som en *de facto* försvarsattaché.¹² Ryssland är ett land med vilket Japan i någon mån behöver upprätthålla diplomatiska och ekonomiska förbindelser. Japan har dock på olika sätt varit delaktiga i den västerländska sanktionsregimen mot Ryssland kopplat till kriget i Ukraina. Japan har bland annat fryst ryska bankers tillgångar samt infört diverse handelsrestriktioner.¹³ Japan har dock fortsatt med energiimport, inte minst av naturgas, från Ryssland.¹⁴

Det finns ett tydligt samband mellan Japans geografi, i form av en önation starkt beroende av handel med omvärlden, och landets säkerhetspolitiska inriktning samt försvarssatsningar. Flottan och kustbevakningen är viktiga komponenter i Japans säkerhetsstrategi, exemplifierat av behovet av att kunna försvara avlägsna öar i den japanska arkipelagen. Därutöver är tillgången till säkra sjöleder samt upprätthållandet av internationell sjörätt av strategisk betydelse för Japan. Det gäller inte minst i Japans närområde, men även på vägen till Mellanöstern varifrån Japan i nuläget importerar mycket av sin energi. Tillgången till den internationella marknaden är generellt sett av stor vikt för Japan. Den japanska regeringens tonvikt på olika aspekter av ekonomisk säkerhet samt kritik mot stater, framförallt Kinas, aggressiva användning av ekonomiska medel för att utöka sitt inflytande framgår i den nya säkerhetsstrategin.¹⁵

Det finns drag av både förändring och kontinuitet i den nya säkerhetsstrategin samt tillhörande försvarsstrategi och försvarsutvecklingsplan från 2022. De nya strategidokumentet indikerar att den japanska regeringen för första gången sedan andra världskriget baserar sina strategier på ”antagandet att Japans territorium kan råka ut för ett militärt angrepp”. Samtidigt har det pågått ett gradvist skifte i japanskt säkerhetspolitiskt tänkande under de senaste 30 åren. Några saker som utmärker de nya strategidokumentet är ett starkt fokus på uppbyggandet av Japans egen försvarsförmåga kombinerat med fördjupat

samarbete med USA, samt att stödet från befolkningen är starkare än vanligt.¹⁶ Det är dock inte bara Japans inhemska debatt gällande den försämrade externa säkerhetspolitiska miljön som ligger till grund för de ökade satsningarna på försvaret; ett annat skäl är amerikanska påtryckningar om bördefördelning. De nya strategidokumentet kan också ses som en ansats till effektivisering av Japan och USA:s samlade militära styrka och militärstrategi. Bland annat medför vissa materielanskaffningar incitament för gemensamma kommandostrukturer mellan JSDF och USA:s militär.¹⁷

Förnyade försvarssatsningar

Den japanska militärens kommande förmågeuppbyggnad framöver planeras ske i två etapper. Målet för den första etappen är en högre grad av självtillräcklighet, det vill säga att stärka den japanska militärens egen förmåga. Målet för andra etappen är ökad avhållande förmåga. Senast år 2027 ska den japanska försvarsförmågan vara tillräcklig för att Japan ska ta det ”huvudsakliga ansvaret” för att försvara landet mot en invasion, med ”understöd från sin allierade [USA] och andra”.¹⁸ Detta innebär bland annat anskaffning av både mark- och sjöbaserade långräckviddiga robotar samt åtgärdandet av befintliga problem kring otillräcklig tillgång på ammunition och reservdelar. Japans otillräckliga militära beredskap kan illustreras med hur ambitionen på 5 års sikt beskrivs som att ”all utrustning förutom sådan som genomgår planerat underhåll [ska vara] operativt tillgänglig”.¹⁹ Om ungefär 10 år, det vill säga runt 2032, ska försvarsförmågan dessutom vara tillräcklig för att motstå en invasion ”mycket tidigare och på längre avstånd”. Det innebär exempelvis att även luftbaserade långräckviddiga robotar samt hypersoniska robotar ska anskaffas. Japans försvarsgrensöverskridande missilförsvar ska dessutom få bättre förutsättningar att bland annat bekämpa hypersoniska vapen.²⁰

12 Kaori Kaneko, Yukiko Toyoda, Tim Kelly, och Sakura Murakami, ”Japan elevates Taiwan security ties in move likely to rile China”, *The Japan Times*, 12 september 2023, <https://www.japantimes.co.jp/news/2023/09/12/japan/politics/japan-taiwan-defense-ties-sdf-attache/>.

13 Japans regering, *Japan stands with Ukraine*, 23 juni 2023, 4–5, https://japan.kantei.go.jp/ongoingtopics/pdf/jp_stands_with_ukraine_eng.pdf.

14 Peter Landers, ”Japan Breaks With U.S. Allies, Buys Russian Oil at Prices Above Cap”, *The Wall Street Journal*, <https://www.wsj.com/articles/japan-breaks-with-u-s-allies-buys-russian-oil-at-prices-above-cap-1395accb>.

15 Japans försvarsdepartement, 国家安全保障戦略について [Angående den nationella säkerhetsstrategin], 5, 7, 9, 22–7.

16 Tsuneo Watanabe, ”What’s New in Japan’s Three Strategic Documents”, CSIS, 13 februari 2023, <https://www.csis.org/analysis/whats-new-japans-three-strategic-documents>.

17 Takuya Matsuda, ”Japan’s Emerging Security Strategy”, *The Washington Quarterly*, vol. 46, no. 1 (april 2023): 87–8, 93, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/0163660X.2023.2190218>.

18 Japans försvarsdepartement, 国家安全保障戦略について [Angående den nationella säkerhetsstrategin], 19.

19 Japans försvarsdepartement, 国家防衛戦略について [Angående den nationella försvarsstrategin], december 2022, 18–21, <https://www.mod.go.jp/j/policy/agenda/guideline/strategy/pdf/strategy.pdf>.

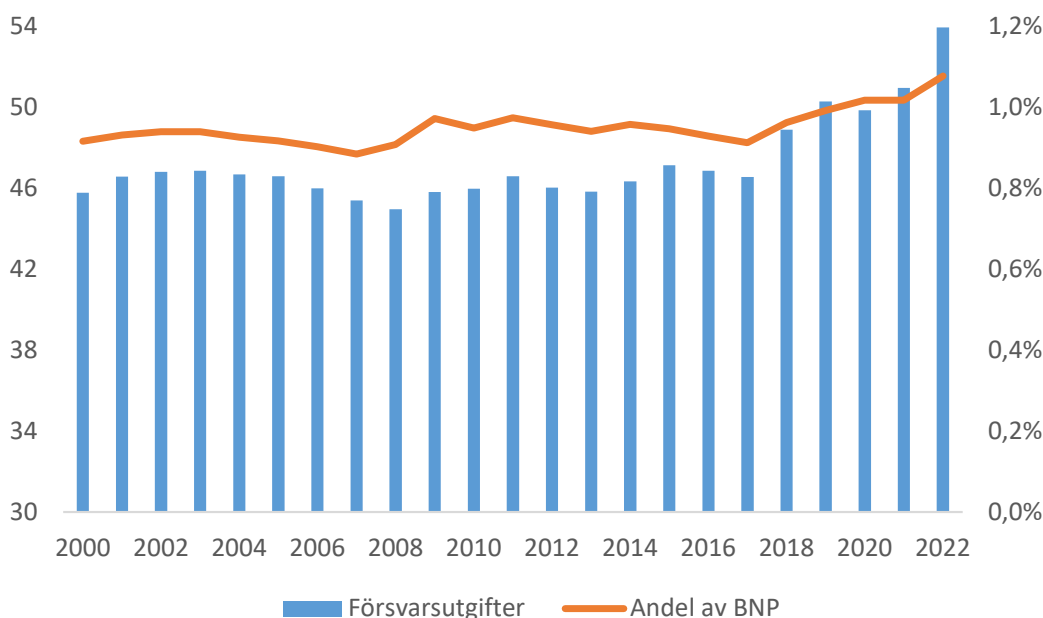
20 Japans försvarsdepartement, 国家安全保障戦略について [Angående den nationella säkerhetsstrategin], 19.

JSDF är indelad i den japanska armén, Japans markbaserade självförsvarsstyrkor (*Japan Ground Self-Defense Force*, JGSDF), det japanska flygvapnet, Japans flygburna självförsvarsstyrkor (*Japan Air Self-Defense Force*, JASDF), samt den japanska flottan, Japans maritima självförsvarsstyrkor (*Japan Maritime Self-Defense Force*, JMSDF).²¹ Flottan är den kanske viktigaste försvarsgrenen inom den japanska försvarsmakten. Ett av JMSDF:s viktigaste förståelseområden är ubåtsjakt. En praktisk innebörd av detta fokus är att det är en grundförutsättning för större fartyg, såsom ovan nämnda jagare av Izumo-klass, att ha kapacitet för basering av helikoptrar avsedda för ubåtsjakt.²² Det pågår dock modifiering av Izumo-klass-jagarna för att de framöver även ska kunna basera stridsflyg. Det är en signifikant utveckling givet att jagarna därmed kommer att klassas som hangarfartyg, vilket tidigare varit tabu på grund

av de antimilitaristiska principerna.²³ Det pågår redan anskaffning av amerikanska stridsflyg av typen F-35B som ska tillföras jagarna.²⁴ Med koppling till behovet av motslagsförmåga som beskrivs i de nya strategidokumentet, har Japans regering nyligen utlyst planer om att anskaffa hundratals amerikanska Tomahawk-kryssningsrobotar.²⁵

Försvarekonomiska förutsättningar: En expanderande försvarsbudget möter verkligheten

Japans försvarsutgifter har sedan millennieskiftet uppgått till runt 1 procent av BNP (Figur 1). Försvarsutgifterna har varit begränsade till denna nivå, i termer av andel av BNP, sedan 1970-talet. Det här har framförallt haft koppling till de antimilitaristiska principerna, snarare än budgetprioriteringsskäl.²⁶ De senaste åren har Japan dock gradvis börjat öka sin försvarsbudget. År 2022 hade Japan försvarsutgifter

Figur 1. Försvarsutgifter, 2000–2022, miljarder USD samt andel av BNP

Källa: SIPRI Military Expenditure Database

21 De japanska benämningarna för JGSDF, JASDF respektive JMSDF är *rikujō jieitai* (陸上自衛隊), *kōkū jieitai* (航空自衛隊), respektive *kaijō jieitai* (海上自衛隊).

22 Englund et al., *Sjömakt i Indopacifiska regionen*, 64–7, 85.

23 Japans försvarsdepartement, 防衛力整備計画について [Angående försvarsutvecklingsplanen], december 2022, 13, <https://www.mod.go.jp/j/policy/agenda/guideline/plan/pdf/plan.pdf>.

24 Mike Yeo, "How Japan chose where to base its F-35s", *Defense News*, 20 juli 2021, <https://www.defensenews.com/global/asia-pacific/2021/07/20/how-japan-chose-where-to-base-its-f-35s/>.

25 Inder Singh Bisht, "Japan Plans Tomahawk-Equipped Aegis Destroyers by 2027: Report", *The Defense Post*, 27 mars 2023. <https://www.thedefensepost.com/2023/03/27/japan-tomahawk-equipped-aegis-destroyers/>.

26 Hughes, "Japan's defence industry", 402–4. Hur mycket pang för pengarna som 1 procent av BNP motsvarar i praktiken har förstås varierat, beroende på sådant som den japanska ekonomins storlek och yens köpkraft. Huruvida 1 procent av BNP har varit en låg eller hög nivå på försvarsutgifterna är i sig också en definitionsfråga.

på 54 miljarder USD, motsvarande 1,1 procent av BNP.²⁷ Enligt den nya säkerhetsstrategin är målet för försvarsbudgeten år 2027 motsvarande 2 procent av 2022 års BNP.²⁸ Det är värt att ha i åtanke att Japan fortfarande är världens tredje största ekonomi, även om den har varit stagnerande sedan 1990-talet. Utsikterna för betydande tillväxt ser bleka ut. Ett mål om att dubbla försvarsbudgeten utgör därmed ett avsevärt åtagande, och finansieringsfrågan lär bli central framöver.

I den här kontexten är det dock värt att ha i åtanke att det uppställda budgetmålet kan tolkas som ett sätt för Japan att tillmötesgå Natos 2-procentsmål. Det innebär att kostnadsposter som formellt inte ingår i försvarsbudgeten, såsom kustbevakningen och försvarsrelaterad teknikforskning, kan inkluderas i Japans 2-procentsmål. Det handlar i så fall i praktiken inte om en dubbling av försvarsbudgeten, utan om en ökning på omkring 60 procent, beroende på estimat. Faktum kvarstår dock att budgetökningen är omfattande. Huruvida det finns förutsättningar att finansiera en försvarsbudget på den nivån, och i så fall på vilket sätt, är fortfarande föremål för debatt. Inte minst kommer sociala utgifter troligtvis att sluka en växande andel av Japans statsbudget, givet en allt större andel äldre befolkning.²⁹

Japan har dessutom den mest omfattande statskulden bland samtliga utvecklade ekonomier världen över, motsvarande mer än 260 procent av BNP år 2022, vilket väcker ytterligare tvivel kring statsfinansernas långsiktiga hållbarhet.³⁰ År 2022 gick ungefär 23 procent av statsbudgeten till att hantera statsskulden, i form av avbetalningar och räntekostnader.³¹ Merparten av den japanska statsskulden ägs dock av japanska investerare, inte minst Japans egen centralbank, i form av statsobligationer utgivna i yen. Detta innebär att statsskulden inte är lika känslig för valutakurser som om den i huvudsak vore ägd av utländska investerare.³²

Likt många andra försvarsmakter världen över har JSDF rekryteringsproblem, vilket kan förväntas bli ännu tydligare i samband med att försvarsutgifterna ökar och militären förväntas nyttogöra de ökade resurserna. Bakomliggande faktorer till rekryteringsproblematiken är bland annat den japanska militärens begränsade förankring hos befolkningen, militärens bristande konkurrenskraft som arbetsgivare, samt den demografiska utvecklingen i form av en minskande och samtidigt åldrande befolkning.³³ Japans regering är väl medveten om de begränsade rekryteringsmöjligheterna. I förmågeutvecklingsplanen DBP framgår det att ”det [inte finns] några utsikter om ett ökat antal rekryter” och att man ska vidta diverse åtgärder för att förbättra personalförsörjningen.³⁴ Huruvida dessa åtgärder kommer visa sig tillräckliga eller inte är dock oklart.

Japans civil-militära försvarsindustri

Japan har en betydande försvarsindustri, men med diverse importberoenden och begränsade exportframgångar. Synergieffekter mellan Japans civila industri och försvarsindustrin har varit och är fortsatt av stor betydelse. I övrigt är ökad kostnadseffektivitet samt främjande av vapenexport och teknologiöverföring prioriterade frågor. En växande andel av Japans försvarsmateriel anskaffas från utlandet, och USA är den överlägset viktigaste leverantören. Likt Japans försvarssektor i stort har försvarsindustrin en historia av att vara begränsad av efterkrigstidens fredskonstitution. Inte minst var försvarsindustrin länge belagd med olika former av exportförbud, inte bara för specifika länder utan även genom generella förbud. Likt andra antimilitaristiska principer har dock även de kring vapenexportluckrats upp över tid.

Sedan år 2014 tillåter Japan export till länder som bedöms använda systemen i fredsbevarande syften.³⁵ Japan har försökt stärka sin roll på den internationella försvarsmarknaden sedan dess, med blandad framgång.³⁶

27 SIPRI, *Military Expenditure Database*, hämtad 19 maj 2023, <https://www.sipri.org/databases/milex>. Försvarsutgifterna är angivna i fasta priser (2021 USD) och växelkurser.

28 Japans försvarsdepartement, 国家安全保障戦略について [Angående den nationella säkerhetsstrategin], 19. I dokumentet står det uttryckligen ”nuvarande BNP” (現在の国内総生産), vilket implicerar att det är 2022 års BNP som är utgångspunkten.

29 Matsuda, ”Japan’s Emerging Security Strategy”, 86, 92.

30 IMF, *World Economic Outlook Database: April 2023*, hämtad 21 maj 2023, <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2023/April>.

31 Japans finansdepartement, *Japanese Public Finance Fact Sheet*, april 2022, 1, <https://www.mof.go.jp/english/policy/budget/budget/fy2022/03.pdf>.

32 Etienne Balmer, ”Japan’s Debt Mountain: How Is It Sustainable?”, AFP via *International Business Times*, 10 juni 2020, <https://www.ibtimes.com/japans-debt-mountain-how-it-sustainable-2991182>.

33 Kana Inagaki och Leo Lewis, ”Is Japan’s military fit for purpose?”, *Financial Times*, 4 maj 2023, hämtad 9 maj 2023, <https://www.ft.com/content/2e8dd852-47d3-4276-aabb-21bccb31dff0>.

34 Japans försvarsdepartement, 防衛力整備計画について [Angående försvarsutvecklingsplanen], 1-2.

35 Hughes, ”Japan’s defence industry”, 396, 399.

36 För ett exempel, se Franz-Stefan Gady, ”Why Japan Lost the Bid to Build Australia’s New Subs”, *The Diplomat*, 27 april 2016, <https://thediplomat.com/2016/04/why-japan-lost-the-bid-to-build-australias-new-subs/>.

Att den japanska försvarsindustrins utveckling har hämmats, med hänvisning till fredskonstitutionen, är dock inte att likställa med att den betraktats som oviktig. Tvärtom har såväl statliga som industriella aktörer sett behovet av att upprätthålla en försvarsindustriell bas. Försvarsindustrin har dock på olika sätt underordnats den civila industrin, och försvarsindustrin har setts som en källa till produkter med dubbla användningsområden som kan nyttjas i civil produktion. Synergieffekterna har dock funnits åt båda håll. Försvarsindustrins storlek i förhållande till övrig industriell produktion i Japan är samtidigt att betrakta som blygsam. Målet för Japans försvarsindustri har varit en hög grad av självförsörjning, både för att bibehålla en grad av autonomi gentemot den säkerhetspolitiska partnern USA, men även för att skapa arbetstillfällen. Samtidigt har USA länge spelat en viktig roll för Japan vad gäller teknologiöverföring, genom både import och licenstillverkning av amerikansk försvarsmateriel.³⁷

På SIPRI:s lista över de 100 största företagen inom den globala försvarsindustrin år 2021 återfinns fyra japanska företag: Mitsubishi Heavy Industries (MHI), Kawasaki Heavy Industries (KHI), Fujitsu och IHI Corporation.³⁸ Andra större företag inom japansk försvarsindustri är Sumitomo Heavy Industries, Toshiba, MELCO, NEC och Komatsu. Därutöver inkluderar japansk försvarsindustri ett stort antal mindre men viktiga underleverantörer. Medan en gemensam karakteristik för de stora företagen inom japansk försvarsindustri är att deras verksamhet ur ett helhetsperspektiv domineras av civil produktion, har de mindre företagen i regel starkt fokus på försvarsrelaterad produktion.³⁹

Japans försvarsindustri förser JSDF med bland annat inhemska stridsvagnar, pansarskyttefordon, artilleri, ytstridsfartyg och ledningssystem. De flesta stridsflyg i det japanska flygvapnet är antingen importerade från USA eller beroende av amerikanska komponenter. Inhemskt producerade ytstridsfartyg är dessutom ofta försedda med amerikanska vapensystem och sensorer.⁴⁰ Även om Japans

försvarsindustri fortfarande har diverse importberoenden, är den inhemska självförsörjningsgraden för flera nyckelkomponenter samtidigt hög.⁴¹

Likt många andra länder är Japans försvarsmarknad präglad av monopsoni, det vill säga att den domineras av en enskild kund i form av landets försvarsmakt, i det här fallet JSDF. Å ena sidan har det inneburit att försvarsföretagen fått någorlunda regelbundna beställningar som hjälpt dem upprätthålla sin verksamhet, å andra sidan har den bristande konkurrensutsattheten medfört höga enhetskostnader för producerad försvarsmateriel.⁴² Det har gjorts diverse initiativ sedan slutet av 1990-talet för att öka kostnadseffektiviteten samt förebygga korrupsion inom materielanskaffningen i Japan. Ett noterbart exempel är 2015 års införande av en ny myndighet, Acquisition, Technology and Logistics Agency (ATLA), en slags motsvarighet till svenska FMV.⁴³ Samtidigt som monopsonitillståndet inneburit viss ekonomisk trygghet för försvarsindustrin, har Japans militär och försvarsindustri likt många andra länder även känt av effekterna av nedprioriterade försvarsbudgetar från 1990-talet och framåt. Dessutom har utgifterna för materielanskaffning som andel av den totala försvarsbudgeten minskat från 28 procent år 1988 till knappt 17 procent 2018. Det är en ytterligare delförklaring till den höga andelen civil produktion bland de stora företagen inom japansk försvarsindustri. De ekonomiska svårigheterna för försvarsindustrin har även medfört konsolidering samt att en mängd underleverantörer lämnat försvarsmarknaden.⁴⁴

Den japanska regeringen ser fortsatt försvarsindustrin som en central komponent i Japans samlade försvarsförmåga, vilket framgår i de nya strategidokumentet. Bland annat betonas vikten av inhemska civil-militära synergieffekter kopplat till avancerad teknikforskning, samt främjande av materielexport och internationell teknologiöverföring. Ytterligare justeringar av de gällande principerna för vapenexport kan bli aktuella.⁴⁵

37 Hughes, "Japan's defence industry", 401–2, 424–5.

38 SIPRI, *The SIPRI Top 100 Arms-producing and Military Services Companies*, 2021, december 2022, 1, 9–10, https://www.sipri.org/sites/default/files/2022-12/fs_2212_top_100_2021.pdf. SIPRI baserar sin topplista på företagens inhemska och internationella försäljning av militära varor och tjänster.

39 Hughes, "Japan's defence industry", 408.

40 Per Olsson, Sanna Dalberg, och Tobias Junerfält, *Defence Industrial Outlook: A Global Outlook with a Special Focus on the European Defence Fund*, FOI-R–5333–SE (Stockholm: FOI, 2022), 31, 92, <https://www.foi.se/rest-api/report/FOI-R--5333--SE>.

41 Hughes, "Japan's defence industry", 424, 427.

42 Hughes, "Japan's defence industry", 424, 428.

43 Hughes, "Japan's defence industry", 430.

44 Hughes, "Japan's defence industry", 405, 428–30.

45 Japans försvarsdepartement, 国家安全保障戦略について [Angående den nationella säkerhetsstrategin], 19–20.

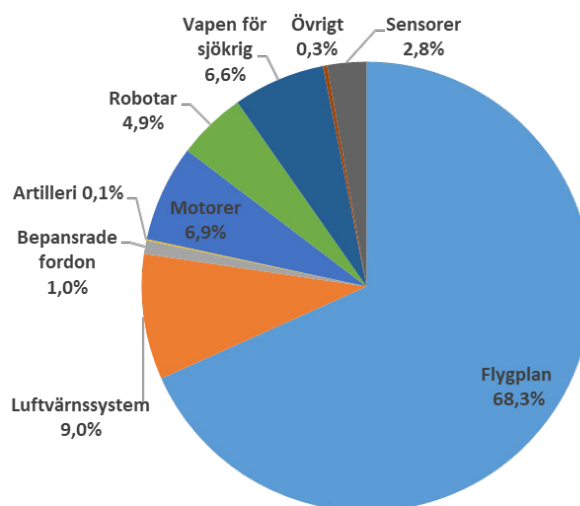
Det ska även införas en ny metod för att beräkna vinstmarginaler inom försvarsindustrin, i syfte att förbättra uppföljningen av kostnadseffektivitet och kvalitet.⁴⁶

Japans försvarsmaterielhandel i siffror

Det överlägset viktigaste importursprunget för försvarsmateriel till Japan är USA, vilket till stor del förklaras av ländernas nära säkerhetspolitiska band och av USA:s roll som ledande vapenexportör globalt. Under tioårsperioden 2013–2022 stod amerikanska leverantörer för 96 procent av försvarsmaterielimporten till Japan, medan de resterande 4 procenten kunde härledas huvudsakligen till Storbritannien, Sverige och Tyskland.⁴⁷ Svensk export bestod bland annat av AIP-motorer till Japans Soryu-klass-ubåtar.⁴⁸ Import har dock sedan 1950-talet utgjort en mindre andel av försvarsmaterielanskaffningen i Japan. Den inhemska försvarsindustrin stod länge för runt 90 procent av leveranserna, mätt i yen. I mitten av 2010-talet var samma siffra under 80 procent, och trenden ser ut att gå mot en ökande andel importerad materiel, framförallt från USA.⁴⁹ Under perioden 2018–2022 var Japan på plats nio bland de länder med störst vapenimport globalt. Detta representerar en signifikant ökning jämfört med föregående femårsperiod.⁵⁰

Japans import av försvarsmateriel består enligt SIPRI:s data till övervägande del av flygplan (Figur 2).⁵¹ Utöver ovan nämnda F-35B, har Japan importerat stridsflyg av typen F-35A och tiltrotorflygplan av typen V-22 Osprey från USA.⁵² Japans importberoende på försvarsområdet gentemot särskilt USA är dock mångfacetterat, och inkluderar även robotar, radarsystem och diverse delkomponenter till olika större vapensystem.⁵³

Japans export av försvarsmateriel är av ringa omfattning. Den japanska försvarsindustrins begränsade roll inom internationell handel av försvarsmateriel är dock

Figur 2. Fördelning av import per materielkategori, 2013–2022, TIV

Källa: SIPRI Arms Transfers Database.

inte förvånande, givet den historiska bakgrunden. De enda transaktioner som återfinns i SIPRI:s *Arms Transfers Database* för tioårsperioden 2013–2022 är 5 stycken lättare transportflyg av typen TC-90 King Air samt 4 stycken lufttradersystem av typen J/FPS-3, med Filippinerna som exportdestination.⁵⁴ Minskade restriktioner kring vapenexporten under 2010-talet har dock inneburit att Japan öppnat upp för materielsamarbeten med fler länder än USA, exempelvis Storbritannien, Frankrike, Tyskland, Australien och Indien.⁵⁵

46 Japans försvarsdepartement, 国家防衛戦略について [Angående den nationella försvarsstrategin], 25–6.

47 SIPRI, *Arms Transfers Database*, hämtad 3 maj 2023, https://armstrade.sipri.org/armstrade/page/trade_register.php. SIPRI använder sin egen enhet, trend-indicator value (TIV), för att jämföra det militära värdet av transaktioner av vapensystem över tid. TIV är inte detsamma som försäljningspris. Källa: SIPRI, *Arms Transfers Database: Sources and methods*, hämtad 3 maj 2023, <https://www.sipri.org/databases/armstransfers/sources-and-methods>.

48 SIPRI, *Arms Transfers Database*. AIP är en förkortning för *air-independent propulsion*, på svenska benämnt luftberoende framdrivningssystem.

49 Hughes, "Japan's defence industry", 425–7.

50 Pieter D. Wezeman, Justine Gadon, och Siemon T. Wezeman, *Trends in International Arms Transfers, 2022*, SIPRI, mars 2023, 6, https://www.sipri.org/sites/default/files/2023-03/2303_at_fact_sheet_2022_v2.pdf.

51 SIPRI:s definition av flygplan är dock bred, och inkluderar såväl stridsflyg som helikoptrar, samt obemannade farkoster (UAV/UCAV). Källa: SIPRI, *Arms Transfers Database: Sources and methods*. Det är samtidigt inte ovanligt, ur ett internationellt perspektiv, att huvuddelen av försvarsmaterielimporten är flygplansrelaterad, vilket bland annat förklaras av de höga enhetskostnaderna för stridsflyg.

52 Hughes, "Japan's defence industry", 425.

53 För fler konkreta exempel, se SIPRI, *Arms Transfers Database*.

54 SIPRI, *Arms Transfers Database*

55 Hughes, "Japan's defence industry", 431–2.

Japan har även skrivit under materielexportavtal med Indonesien, Vietnam och Filippinerna.⁵⁶

Japans försvarsekonomiska framtid

Den säkerhetspolitiska utvecklingen i Japans närområde såväl som globalt har medfört ökade krav på den japanska försvarsmaktens förmåga att bemöta befintliga hot såväl som framtida, potentiella hot. Det har skett ett gradvist skifte i synen på tidigare principiella begränsningar av såväl den japanska försvarsmaktens som försvarsindustrins omfattning och förmågebredd i flera decennier, med en till synes tilltagande trend de senaste åren.

Att tidigare antimilitaristiska principer har omtolkats eller tummats på innebär dock inte att de är irrelevanta. LDP och övriga partier kommer att behöva förhålla sig

till fredskonstitutionen och den offentliga opinionen kring försvarets utformning även framöver. Dessutom är den ekonomiska verkligheten ett betydande hinder för Japans förnyade försvarssatsningar. Finansieringen av de ökade försvarsutgifterna samt personalförsörjningen kommer troligen att vara avgörande frågor framöver, och verkar utgöra de största hindren för JSDF:s tillväxt.

Japan kan komma att diversifiera sin försvarsmaterielimport framöver, samt öppna upp för nya exportmöjligheter för den inhemska försvarsindustrin. Dock är Japan så pass säkerhetspolitiskt och försvarsindustriellt integrerat med USA att andra länder på kort sikt sannolikt inte kan spela mer än en sekundär roll för den japanska materielanskaffningen. ■

---

⁵⁶ Englund et al., *Sjömakt i Indopacifiska regionen*, 68.